

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ВІСНИК
ФІЛОСОФІЯ
ПОЛІТОЛОГІЯ

Випуск 58

Засновано 1958 року

**Затверджено вченою радою
філософського факультету
(протокол № 9 від 23 червня 2003 року)**

У віснику містяться результати нових досліджень у галузі філософії та політології, а також тези доповідей на Міжнародній науковій конференції «Дні науки-2003» і Міжнародній студентській конференції «Шевченкієська весна-2003».

Для наукових працівників, викладачів, студентів.

The Journal includes of the researches in the fields of philosophy and politology, and abstracts of papers on International scientific conference «Days of science-2003» and International students conference «Shevchenko's spring-2003».

For scientists, professors, students.

Редакційна колегія:

А.Є.Конверський, д-р філос. наук, проф. (відп. ред); В.А.Бугров, канд. філос. наук, доц. (відп. секр.); Л.В.Губерський, д-р філос. наук, проф., академік НАН України; І.С.Добронравова, д-р філос. наук, проф.; Кирилюк Ф.М., д-р філос. наук, проф.; Л.Т.Левчук, д-р філос. наук, проф.; А.М.Лой, д-р філос. наук, проф.; В.І.Лубський, д-р філос. наук, проф.; М.І.Обушний, д-р політ. наук, проф.; В.І.Панченко, д-р філос. наук, проф.; М.Ю.Русин, канд. філос. наук, проф.; П.П.Шляхтун, д-р філос. наук, проф.; В.І.Ярошовець, д-р філос. наук, проф.

Відповідальний за випуск:

В.А.Бугров, канд. філос. наук, доц.

Адреса редакційної колегії: 01033, Київ-33, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет, тел.239 3278.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, відповідної галузевої термінології, імен власних та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються.

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ

Бауер М.Й. Національні етнокультурні чинники формування екофільного світогляду	5
Бойченко Н.М. Буття як наріжне поняття релігійно-філософської концепції фоми аквінського	11
Бондар С.В. Загальноєвропейська тенденція українського консерватизму в контексті суспільно-політичних поглядів І.Лисяка-Рудницького	17
Котченко Т.Е. Феномен осьового часу Карла Ясперса	23
Огнев'юк В.О. Пізнання та знання як модернізаційний технологічний фактор (історико-філософський нарис).....	26
Шкелу М.О. Деякі аспекти взаємотрансформації культур (на прикладі феномену румунської філософії)	31

ПОЛІТОЛОГІЯ

Кремень Т.В. Проблеми державного суверенітету в контексті регіоналізації	35
Макаров Г.В. Проблеми національної ідентичності в Україні: етнорегіоналізм, регіоналізм чи локалізм?	40
І.С.Піляєв Неофункціоналістське бачення європейської інтеграції: спроба критичного аналізу	44

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Бойченко Н.М. Концепція буття у Пізньому Середньовіччі: Фома Аквінський та Дунс Скот (компаративний аналіз).....	49
Грицаєнко П.М. Умови можливості прогнозування людської поведінки за допомогою логічного аналізу діяльності	50
Женжера Д.В. Структурно-інваріантний підхід до викладання академічної філософії	50
Коровніченко М.Г. Практика соціологічного дослідження в здійсненні політичного аналізу	51
Котлярова Т.О. Іконоборські уявлення та ідеї у Візантії й на Русі у XV-XVI ст.: порівняльний аналіз.....	52
Кривошея Т.О. Проєма: синтез "поетичного" та "прозаїчного" в творчості Френсіса Понжа	53
Куліш І.В. Проблема відродження Ісламського фундаменталізму в сучасному світі.....	53
Ліпковська Н.А. Роберт Алан Даль: поліархічна концепція демократії	54
Лубська М.В. Структурні елементи мусульманського права	55
Мостепан М.О. Помилки в аргументативному дискурсі	55
Нелуп Н.М. Визначення рівня культурних потреб сучасної молоді України	56
Перова О.Є. Етичні принципи в біофілософії.....	58
Піддубна С.М. Відображення української писемної культурної традиції у Християнській агіографії.....	60
Радченко Н.А. Езотеричне знання кумранітів	60
Рихлік В.А. Політичне лідерство за вченням М.Вебера	61
Руденко О.В. Історико-філософський аналіз становлення філософії науки	62
Руденко С.В. Абсолют і абсолютне знання у теорії інтерперсональності Й.Г.Фіхте.....	64
Терещенко О.Ю. Сучасність і майбуття Лютеранської Церкви в Україні	65
Шкіль С.О. Феофан Прокопович як викладач богословських дисциплін	66
Шумунова Д.Д. Проблема релігійних конфліктів в Україні	67
Кириченко М.С. Інтерпретація філософії людини Д. Юма в філософських парадигмах сучасності.....	67

очами, визначаючи зміст навчання та виховання (династія Хань реконструювала конфуціанство, Ашока – буддизм, епоха Августа – елліністично-римську освіченість). Думалось, що імперії, які виникли в кінці осьового часу, будуть існувати вічно. Однак їхня стабільність виявилась ілюзорною. Врешті-решт, всі імперії, хоча існували досить довго, але також прийшли в стан розпаду. Наступні тисячоліття принесли великі зміни. В цьому аспекті занепад та відродження великих імперій складала історію після осьового часу, продовжуючи історію великих культур давнини, яка тривала багато тисячоліть. Різниця полягала в тому, що духовна напруга, яка виникла в період осьового часу, не переставала діяти на людей, надаючи їм діям певної невизначеності та нового значення¹³.

Говорячи про осьовий час, ми повинні усвідомлювати, що цей період слугує певним ферментом, який зв'язує людство в рамках єдиної світової історії. Ясперс наголошує, що розуміння сутності осьового часу має значення наріжного каменя для уявлення єдиної світової історії. Осьовий час вимальовується як певний масштаб, який дозволяє бачити та аналізувати історичне значення окремих народів для людства в цілому. За Ясперсом, важливість окремого народу визначається тим, як цей народ ставиться до прориву осьового часу. Вираз "прорив осьового часу" може тлумачитись як "прохід через осьовий час". Отже, Ясперс визначає осьові народи та народи, які не знали прориву. До перших мислитель відносить ті народи, які, послідовно продовжуючи свою історію, пройшли через осьовий час, визначивши тим самим свою послідовність. Це – китайці, індійці, іранці, греки. Як показує Ясперс, прорив був вирішальним за своїм універсально-історичним значенням, але не загальним. Ряд народів великих культур давнини, які існували в доісторичний період в осьовий час або одночасно з ним, не взаємодіяли з ним; незважаючи на одночасність, ці народи залишились чужими. До осьового часу ще належить період розквіту єгипетської та вавилонської культур, але вони залишились такими ж, якими вони були раніше в якості попередніх осьовому часу культур. Ці народи, будучи підпорядкованими в своєму зовнішньому існуванні новим силам, втратили свою внутрішню культуру, яка, вмираючи перероджувалась: в Месопотамії – в персидську, потім – сансидську та ісламську культури; в Єгипті – в римську, християнську, а пізніше – в іслам. Єгипетська та вавилонська культури мали загально-історичне значення; від них, відштовхуючись та заглиблюючись у них, утверджувались культура греків, яка заклала основи Західного світу. Давні культури були забуті й

відкриті тільки в наш час. Вони вражають нас своєю грандіозністю, але водночас залишаються для нас чужими – нас розділяє безодня, яка розверзлася між нами як наслідок того, що вони залишилися поза проривом. Китайці та індійці нам більш близькі, ніж єгиптяни та вавилоняни. Велич єгипетських та вавилонських творінь неповторна. Але все, що нам зрозуміло та близько, виникає в нову еру, створену проривом¹⁴.

Отже, за Ясперсом, осьовий час, від якого відштовхується історичний розвиток людства, постає перед нами як приклад грандіозної зміни в природі людини, в її самосвідомості, її відношенні до минулого, теперішнього й майбутнього. Осьовий час зв'язує доісторичний розвиток людства з історичністю людини, яка виявляється як усвідомлення конкретної ситуації, в передачі та засвоєнні досвіду поколінь. Осьова епоха вбирає в себе міф, на зміну якому приходять релігія та філософське осягнення дійсності. Формується новий тип людини, який існує й понині. Людина, одухотворена змінами свого буття, відкривається для нових безмежних можливостей, відчуває невідомість самої себе. Буття людини виявляє свою обмеженість у трагічних миттєвостях існування. Пробудження людського духу у спілкуванні та на основі духовності на екзистенційному рівні знаменує собою єднання народів, до певного періоду розділених між собою на певні локальні культури.

¹ Маркс К. До критики політичної економії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори . – Т. 13. – С.6; ² Ясперс Карл. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. 2-е изд. – М., 1994. – С.22; ³ Там само. – С.281; ⁴ Там само. – С.22; ⁵ Там само. – С.21; ⁶ Там само. – С.37; ⁷ Там само. – С.43; ⁸ Там само. – С.26; ⁹ Там само. – С.46; ¹⁰ Там само. – С.33; ¹¹ Там само. – С.35; ¹² Там само; ¹³ Там само. – С.36; ¹⁴ Там само. – С.76.

В.О.Огнев'юк, канд. філос наук, доц.

ПІЗНАННЯ ТА ЗНАННЯ ЯК МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР (ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ НАРИС)

У статті йдеться про взаємовідносини складових системи "наука-освіта-технології".

This article is about the correlation in system "science-education-technology".

Пізнавальна проблематика, яка б об'єднала в одне ціле досягнення філософської теорії цінностей, гносеології, методології розвитку знання, стає дедалі актуальнішою. Витоки сучасного розуміння цих проблем – в історії класичної філософії. Сьогодні ці проблеми інтенсивно вивчають В.Андрущенко, І.Бойченко, Л.Губерський, І.Добронравова, С.Кримський, А.Лой, М.Михальченко, М.Попович, В.Табачковський, Т.Яцук та інші дослідники. В той же час дослідження знання та усього процесу пізнання як

модернізаційно-технічного фактора залишається проблемою малодослідженою. Тому ми зосередимо увагу на цьому аспекті.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. змінилися роль і місце науки в житті суспільства. Наука досить стрімко пододала притаманний для неї у попередні віки розрив між суб'єктом і об'єктом наукового пізнання, перейшовши від опису та пояснення об'єкта дослідження до виробництва наукових знань, щораз посилюючи вплив інтелекту на життєдіяльність суспільства. Унаслідок цього значно зросли вимоги суспільства до рівня освіченості громадян. Освіта й наука на межі ХХ-ХХІ ст. стали найвпливовішими сферами, що визначають сутність сучасної цивілізації.

У Декларації Будапештської конференції "Наука для ХХІ століття", присвяченої науці й використанню наукових знань, зокрема, зазначається: "Невід'ємна функція наукової діяльності полягає у всебічному й ретельному вивченні природи і суспільства з метою одержання нових знань. Ці нові знання служать освітньому, культурному та інтелектуальному збагаченню і забезпечують технологічні досягнення поряд з економічними благами"¹.

У Національній доктрині розвитку освіти України також підкреслюється: "Поєднання освіти і науки є умовою модернізації системи освіти, головним чинником її дальшого розвитку, що забезпечується:

- постійним збільшенням обсягів фінансування науки відповідно до потреб її випереджального розвитку;
- фундаменталізацією освіти, інтенсифікацією наукових досліджень у вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах Академії педагогічних наук України;
- розвитком освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень;
- інноваційною освітньою діяльністю у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності;
- правовим захистом освітніх інновацій та результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності;
- запровадженням наукової експертизи державних стандартів освіти, підручників, інноваційних систем навчання та виховання;
- залученням до наукової діяльності обдарованої учнівської та студентської молоді, педагогічних працівників;
- поглибленням співпраці та кооперації навчальних закладів і наукових установ, широким залученням до навчально-виховного процесу та дослідницької роботи в навчальних закладах учених Національної академії наук України та галузевих академій;

– створення науково-інформаційного простору, насамперед для дітей та молоді, з використанням для цього нових комунікаційно-інформаційних засобів;

– запровадженням цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки;

– випереджальним розвитком педагогічної та психологічної науки, віднесенням їх до пріоритетних напрямів розвитку науки в Україні"².

Осягнення наукових знань як в освіті, так і в науці відбувається через пізнання. Слід зазначити, що фундамент наукового пізнання закладається в процесі навчання. М.К.Мамардашвілі справедливо писав, що "...ми пізнаємо світ не природою даними нам органами, а органами, що виникли і постали у просторі самого пізнання"³. Ця теза справедливо підкреслює роль освіти у формуванні здібностей людини, необхідних для наукового пізнання світу.

При цьому слід зауважити, що розвиток системи "освіта-наука-технології" засвідчує характерні для кожного з її елементів суперечності, що ставали рушіями як їхнього власного поступу, так і усієї системи в цілому. І навпаки, сповнена суперечностей ця ж система "освіта-наука-технології" давала потужний імпульс розвитку кожного зі складових елементів. Їхнє штучне роз'єднання або вилучення з даної системи справляло на кожний з елементів, як правило, негативний вплив. Час вимагає глибокого вивчення закономірностей, що характеризують, з одного боку, єдність освіти, науки й технології, а з іншого – їхню відносну самостійність, незалежність одна від одної. Проте це є неможливим без аналізу становлення основних елементів означеної системи та їх взаємодії в історії розвитку суспільства.

Виникнення науки як особливого виду діяльності людини сягає глибокої давнини. В епоху верхнього палеоліту суттєво змінилася життєдіяльність людини. В цей період людина опанувала технологію оброблення каменю, що розширило можливості первісної людини щодо пристосування до існуючого довкілля.

Це стало можливим завдяки нагромадженню знань і досвіду. Фактично ми маємо справу з виникненням інтуїтивної освіти, коли знання й досвід інтуїтивно передавалися від покоління до покоління. Звичайно, вести мову про виникнення освіти в сучасному розумінні цього слова не можна, проте ігнорувати цей факт, що стає провісником її виникнення, було б помилкою. Адже в цей період відбувається не лише нагромадження знань і досвіду, але й закладаються певні моральні засади, пов'язані з турботою про долю одноплемінників, які опанували вміння передавати навички виготовлення знарядь пра-

ці, й поступово знання і досвід стали цінуватись нарівні з фізичними можливостями.

Наступним суттєвим кроком у пізнанні дійсності стало створення первісних технологій землеробства і скотарства, що сталося в епоху неоліту. Передання знань і досвіду покоління знову відіграло винятково важливу роль й сприяло створенню культурних сортів рослин і свійських тварин. Відбувся перехід від привласнювального до виробничого господарювання, а відтак почав формуватись новий тип взаємовідносин між людиною та природою. Саме тут лежать витoki антропоцентризму, формування психології панування людини над природою, які посилились в період відкриття металів, що розширило ареал землеробства, сприяло створенню нових знарядь праці та урізноманітнюло використання матеріалів. Суспільство поступово стало переходити до створення організованої освіти.

В умовах стародавніх цивілізацій (Месопотамія, Єгипет, Індія) скристалізувалися перші форми наукового знання – практична математика (арифметика й геометрія). Й хоча її поява і функціонування були нерозривно пов'язаними з вирішенням виключно практичних завдань в галузі виробництва, торгівлі, при розподілі оброблюваних земельних площ, передбаченні строків повені на річках тощо, проте практична математика виокремилась у стародавньому світі в особливу й відносно самостійну форму людської діяльності. Звичайно, термін "наука" в цьому разі швидше є метафорою й істотно відрізняється від нинішнього його значення.

Скристалізування практичної математики дає змогу рельєфніше виділити принципово новий етап у розвитку науки, пов'язаний з її бурхливим поступом у Стародавній Греції. Розпочинаючи з VI ст. до н. д., відбувається становлення теоретичної математики. Її основним надбанням стало об'єднання й логічна систематизація різних видів математичних знань, а також розкриття нових математичних закономірностей, які запроваджувалися у наявні теоретичні системи й узгоджувалися з ними. Це стало початком відокремлення пізнавальної й практичної функцій науки. Таке відокремлення відбувалось і внаслідок становлення інших наук – астрономії, фізики, механіки тощо⁴. Свідомість людини піднеслася до рівня абстрактного мислення, що зробило можливим не лише пізнання дійсності, але й передання знань про неї за допомогою ідеальних копій предметів і явищ – форм мислення. "Наймудріші з еллінів" були водночас і ученими у широкому розумінні слова, й учителями мудрості, які з однаковою заповзятістю прагнули до розуміння загальних принципів буття,

законів пізнання та передання набутих знань та умінь учням. Саме вони уособлювали взаємозв'язок наукових знань та освіти, що сприяло поширенню знань, скорочувало розрив між науковими відкриттями та їх трансформацією у зміст освіти.

До давньогрецького періоду належить створення першої організації, що не була пов'язана з практичною наукою, а створювала умови для розвитку інтелектуальної діяльності (йдеться про релігійно-філософський гурток піфагорійців). Можна твердити, що зародження науково-педагогічної діяльності бере початок саме в гуртку піфагорійців, хоча професійною педагогічною діяльністю вперше стали займатися софісти. Еллінські філософи як фундатори раціонального мислення зробили можливою появу науки.

Як відомо, Платон увійшов до історії не лише тим, що першим усвідомив існування універсальї буття й мислення, заклавши підвалини й методи інтелектуальної діяльності, але й тим, що започаткував Академію для навчання своїх послідовників. Саме з того часу знання набули самодостатніх критеріїв визначення й стали наповнюватись об'єктивним змістом. Істинними стали вважатись лише наукові знання. Інтелектуальна діяльність розпочала дедалі помітніше виокремлюватись у суспільно значущу діяльність, що мала організаційно визначену форму.

Технологія як невід'ємний елемент процесу праці виникає разом із становленням суспільства задовго до виникнення науки. Проте нас цікавить насамперед не історичний ракурс розвитку системи "освіта-наука-технологія", а взаємодія її елементів як чинників поступу продуктивних сил. Принагідно зазначимо, що рівень застосовуваних технологій характеризує міру зрілості суспільства. Зрозуміти роль технологій у розвитку суспільства можна лише за умови глибокого аналізу наявних взаємозв'язків між елементами системи "освіта-наука-технології".

Рівень розвитку технологій залежить насамперед від повноти освоєння людиною законів реального світу в процесі пізнавальної й практичної діяльності. Саме тому вже на початку виникнення науки постає проблема щодо її взаємозв'язку з освітою та розвитком технологій. На етапі виникнення й розвитку різних наук їх основною метою залишається пізнання законів реального світу, а не практичне застосування наукових здобутків. Дедалі більшого значення набуває внутрішня логіка розвитку науки, якою зумовлений ряд важливих відкриттів вказаного періоду. Найвизначнішими з них є Евклідова геометрія, створена ним у III ст. до н. д. на основі аксіоматичного методу. Протягом понад двох

тисяч років вона вважалася зразком наукової точності та доказовості.

Проте відносна самостійність науки щодо технологій та освіти вела до дедалі більшого відмежування цих галузей людської діяльності одна від одної. Наука цієї епохи мала споглядальний характер, а вся практична діяльність перебувала в основному на донауковому рівні, що зумовлювалось соціально-економічними відносинами людей. Це значення гальмувало розвиток усіх елементів системи "освіта-наука-технології".

У середньовічну добу в Європі відбуваються суттєві зрушення щодо визначення місця людини як такої у світі, а також ролі й місця освіти й науки у розвитку суспільства. Місце античної філософії, в основу якої був покладений культ розуму, посідає середньовічна філософія – філософія віри. Саме середньовіччя сформувало осмислення духовності людини як особливого стану культури особистості. Сфера духовності, духовні начала виділяються в окрему сферу буття, відокремлену від предметного світу. Духовність тісно пов'язана з поверненням людини до людини. Саме тоді виникає феномен антропоцентризму, який час від часу актуалізується філософією, зокрема, філософією освіти.

Середньовіччя важливе тим, що мислителі цієї доби зуміли віднайти гармонію між вірою й наукою. Концепція істини науки та істини релігії, що сформувалась на зламі XI–XII ст., стала своєрідним теоретичним обґрунтуванням розподілу цих двох напрямів інтелектуальної діяльності. В європейському середньовіччі наукове знання було підпорядковане світоглядному знанню, репрезентованому релігійною, насамперед християнською, доктриною, і найперше завдання навчання й виховання полягало в тому, щоб підготувати людину до спасіння душі, а наукові знання (якщо вони припускалися) повинні були існувати виключно в межах цієї доктрини й нею контролювались. Середньовічна наука, як правило, обслуговувала культ віри, що зумовило виникнення монастирсько-абатських шкіл, а також університетів.

Університети – це та ланка доби середньовіччя у структурі суспільства, що об'єднала освіту й науку. І хоча завдання науки полягало в доведенні постулатів віри засобами розуму, фінансування університетів сприяло зародженню своєрідної когорти інтелектуалів – учених, священників, яким церква надавала право тлумачити біблійні істини. Особлива роль належала проповідникам, які на високому інтелектуальному рівні вели дискусію про цінності християнства з язичниками та іновірцями, що сприяло поширенню не лише християнської релігії, але й знань та писемності. "... завдання класичного

Університету зводили не тільки до передавання безцінних скарбів знання, до нескінченного процесу пошуку істини і пізнання світу та людини в цьому світі, а також і до формування людської особи як духовної істоти"⁵.

У середньовіччя відбувалася інституціоналізація освіти, що зумовило значне зростання кількості людей-подвижників, які присвячували своє життя цілковито науці.

У добу Відродження відбувається докорінна зміна у співвідношенні науки, технології й освіти. Вони розпочинають дедалі тісніше взаємодіяти, що зумовлює їх швидкий розвиток. З цього часу поступ науки відбувається зростаючими темпами: математика, астрономія, механіка, природознавство, географія сприяють вдосконаленню технологій, здійсненню винаходів, географічних відкриттів, виникненню книгодрукування. Доба Відродження сформувала потребу запровадження експериментальних методів у науці, спонукала до визначення нової мети перед освітою, яку сконцентровано виклав Я.А.Коменський – "вчити всіх і всьому". Суворі регламентації навчання й обмеження знань учнів почали відходити в минуле, поступаючись ідеї необхідності розширення сфери знань й доступу до набуття освіти для всіх верств населення. Гуманісти доби Відродження високо піднесли в суспільстві статус людини як такої, боролися проти її приниження. Гуманістична педагогіка цієї доби характеризувалася повагою до підростаючого покоління, протестом проти фізичного покарання учнів, прагненням до вдосконалення здібностей дитини. У закладах освіти значна увага приділялась фізичному й естетичному вихованню, вивченню рідної, грецької мови й латини, а також математики, астрономії, механіки, природознавства, географії, літератури, мистецтва та ін. У цей період не менш стрімкими темпами розвивалася й технологія, забезпечуючи перехід від цехового ремісничого виробництва до мануфактури⁶. Технологія виробництва, що постійно змінювалась, зумовила зміни й у інших сферах людського життя, висунула нові вимоги до освіти й науки.

Використання технології друкарського верстата породило в Європі рух Просвітництва. Широкому загалу стають доступними праці античних авторів та просвітителів Відродження. Технологія друку зруйнувала монополію щодо ученості й сприяла поширенню нових ідей по всій Європі, значному розширенню доступу до освіти й зростанню рівня письменності, а відтак формуванню нового типу особистості як індивідуальності. Самостійне читання й розмірковування над книжковими текстами, вивільнення з-під колективного нагляду

за формуванням людського розуму сприяли розвитку індивідуалізму й створювали передумови та відповідне середовище для розвитку підприємництва й ринкової економіки.

Нова історична доба покликала до життя нові форми наукових і навчальних закладів, нові канали взаємодії освіти, науки й технології. У цей час створюються або активізують свою діяльність академії, інститути, лабораторії, наукові товариства, значно розширюються міжнародні контакти науковців, засновується наукова періодика, зростають, кажучи сучасною мовою, студентські обміни.

Гуманісти-представники руху Реформації до початку XVII ст. прагнули критично переосмислити старі аскетичні погляди на місце людини в природі й суспільстві, наголошували на необхідності гармонійного розвитку людини – творця матеріальних і культурних цінностей.

У зв'язку з розвитком ринкової економіки було переглянуто застарілі феодальні традиції в системі освіти й виховання, які вже не задовольняли нові соціальні верстви. Тому у XVII–XVIII ст. особливо актуальними постали питання освіти й виховання підростаючого покоління. Ряд представників педагогічної думки того часу вбачали в освіті, навчанні й вихованні єдиний шлях до кращого майбутнього людства. Наука й технології цього періоду перебували в тіні освіти. Проте бурхливий розвиток буржуазного суспільства все більше зміщував акценти в бік науки і технологій, покликаних забезпечити значне зростання прибутків і надприбутків нового класу власників.

Промислова революція XVII ст. поклала початок бурхливому зростанню продуктивних сил і фактично змінила напрям суспільно-економічного розвитку. Це сталося завдяки широкому упровадженню у виробництво механізмів і обладнання на принципово новій основі з використанням двигунів.

В епоху Відродження, Реформації й Просвітництва був здійснений синтез досягнень античності та європейського християнського середньовіччя, які стали передумовою й джерелом розвитку техногенного суспільства.

Розвиток природознавства й утвердження права науки на світоглядну функцію та створення наукової картини світу зумовили відокремлення науки від релігії. Це призвело до справжньої революції в освіті – її головним змістом стає вивчення фундаментальних наук.

Капіталістичне виробництво в усій його багатогранності сприяло переорієнтації науки та освіти насамперед на реалізацію практичних завдань. Наука й освіта залишають лоно церкви й релігії та опановують новий простір свого існування – технологію виробництва. Виділен-

ня в самостійну сферу інженерної й наукової діяльності – характерна ознака інтелектуального життя нового часу. Технологія поступово стала безпосереднім середовищем розвитку науки; іншим таким середовищем стала освіта. Наука – це вже не просто теоретична основа технології виробництва, а рушійний механізм, без якого розвиток техніки й технології практично вже є неможливим. Знання і розум стали формувати й визначати цінність технологічного продукту. Інтелектуальна власність набула особливого значення, отримавши значну цінність і законодавче оформлення.

Спрямованість наукових досліджень на ефективність, прагматизм, технологічність стає загальною тенденцією. Це стало притаманним і для гуманітарних наук.

Наука та інформація дедалі більше комерціалізуються, що стало можливим завдяки посиленню зв'язків у системі "наука-технології-економіка". Використання технічних засобів і технологій у наукових дослідженнях значно підвищує цінність останніх на всіх етапах наукової діяльності.

Нині взаємозв'язок освіти, науки й технологій є надзвичайно багатоаспектним. Елементи системи "освіта-наука-технології" стали більш взаємозалежними, адже створення технічних пристроїв та їх освоєння, як правило, зумовлені досягненнями науки та розвитком освіти. Насамперед слід зауважити, що знання в галузі "високої" науки неможливо здобути через повсякденний досвід, їх неможливо застосувати й навіть осягнути без тривалого та наполегливого навчання. Переважна більшість наук та діяльність навчальних закладів тією чи іншою мірою пов'язані з розвитком техніки, причому це стосується не лише технічних наук і технічних закладів освіти, але й наук природничих і гуманітарних, тобто всієї системи освіти загалом. Крім того, ще в XIX ст. відбувся поділ наук на фундаментальні й прикладні.

Якщо метою перших є визначення закономірностей розвитку природи й суспільства, то завдання останніх полягає у використанні набутих знань про ці закономірності для досягнення успіхів у практичній діяльності людей. Поділ наук на фундаментальні й прикладні, так само як і їх поділ на природничі, технічні та гуманітарні, не є жорстким, однозначним. Проте він відіграє важливу роль як у класифікації наук, так і в дослідженні їх взаємозв'язку з технікою та освітою. Зокрема, слід вказати на те, що більшість прикладних наук вивчає закономірності функціонування й розвитку техніки та технологій, а відтак, є опосередкувальною ланкою у взаємодії фундаментальних наук, технологій та освіти.

Їх гармонійний взаємозв'язок забезпечує вироблення, поширення, передання й засвоєння знань та наукових цінностей. У ХХ ст. ця генетична єдність зберігалася – освітні центри (школи, ліцеї, гімназії, університети) були й залишилися водночас і центрами науки й суб'єктами її творення та засвоєння.

Історія суспільного розвитку свідчить, що високий якісний рівень освіти, як правило, досягається в поєднанні творчих зусиль освітніх закладів та провідних наукових шкіл. Нині до комплексів провідних українських університетів входять загальноосвітні навчальні заклади. Прикладом є Київський національний університет імені Тараса Шевченка з фізикоматематичним ліцеєм та Українським гуманітарним ліцеєм, Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут" з Політехнічним ліцеєм. Практично всі провідні університети України здійснюють відбір талановитої молоді через загальноосвітні навчальні заклади при них. Відтак можна твердити про створення єдиної системи освіти: школа – вищий навчальний заклад – аспірантура, докторантура; ця система сприяє виявленню, відбору й цілеспрямованій підготовці молоді до наукової роботи.

Отже, викладене нами вище дозволяє зробити два головних висновки:

1. У другій половині ХХ ст. в розвитку науки відбулися кардинальні зміни. Саме в ці роки відбувалося невинне формування так званої великої науки та її зближення з технологічною діяльністю, що повсякчас демонструвала свої невичерпні можливості. Так сталося з винаходом: транзисторів як побічних продуктів у дослідженнях фізики твердих станів; лазера, винайденого внаслідок експериментів, за яких молекули примушували вібрувати в резонанс із певним електричним полем; напівпровідників, створених у результаті досліджень у галузі низькотемпературної фізики тощо. Ці відкриття досить швидко ставали надбанням споживачів, а вчені-винахідники – нобелівськими лауреатами. Відтак лабораторна наука ставала основою технології виробництва. Яскравий приклад цього – розвиток генетики. Її досягнення швидкими темпами упродовжувались у біотехнології. Поєднання генів одного виду з генами іншого вперше було здійснено у 1973 р., а вже через 20 років біотехнологія стала своєрідним оптовим ринком інвестування в медицині й сільському господарстві.

2. Зазначені успіхи стали можливими завдяки поєднанню людських зусиль та матеріальних ресурсів на основі зміцнення та зростання системи вищої освіти. Як правило, велика наука концентрувалася у кількох вузівських і наукових центрах, в яких прагнули реалізовуватись моло-

ді науковці. Саме завдяки такій концентрації наукових сил вдалося забезпечити прорив людства до космосу, що, безперечно, стало одним з найбільших досягнень людини у ХХ ст. Нині космічні технології досить широко використовуються у життєдіяльності людини (супутниковий зв'язок, прогнозування погоди на основі даних, одержаних із космосу, геологічні дослідження Землі з космосу тощо).

¹ Наука для ХХІ века. – Париж: ЮНЕСКО, 2000. – С.11; ² II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. – С.150–151; ³ Мамардашвили М.К. Стрела познання. Набросок естественной исторической гносеологии. – М., 1996. – С. 19; ⁴ Дышлевый П.С., Канак Ф.М. Материалистическая философия и развитие естествознания / Исторический очерк. – К., 1977. – С. 16; ⁵ Зубрицька М. Філософський дискурс Ідеї Університету: в складних лабіринтах пошуку істини // Ідея Університету. Антологія / Упоряд. М. Зубрицька та ін. – Львів, 2002. – С. 9; ⁶ Див.: Техника в её историческом развитии. – М., 1979. – С. 106–108.

М.О.Шкєпу, доц. НАУ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУР (НА ПРИКЛАДІ ФЕНОМЕНУ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ)

У статті розглядаються логічні, практичні та історичні параметри трансформацій західноєвропейської теоретичної культури в логічні виміри румунської філософії. Автор статті виводить основний парадокс (що притаманний всім східноєвропейським культурам), через який відбуваються такі трансформації – відсутність безпосереднього практичного простору для їх розшифрування. У статті ставиться також проблема зміни масштабу культурних персоналій Східної Європи, оскільки саме через них відбувається феноменологія трансформацій світової культури в її особливу етнічну форму.

Logical, practical and historical parameters of West-European theoretical transformations into logical dimensions of rumanian philosophy are (examined in the article. Author brings out the basic paradox possessed by all East-European cultures), by means of which such transformations are originated – the lack of direct practical space for their decoding. Also the problem of scale's change of cultural persons in the cultural area of Eastern Europe, is pointed out in the article, since exactly through them the phenomenology transformations of the world culture into its special ethnical form is acted.

ВСТУП ДО ПРОБЛЕМИ.

Процеси поєднання в одному часі, просторі і власне – в одній основі сучасної всесвітньої історії цивілізацій та культур різних часів, просторів та основ обумовлює специфічно нову логіко-проблемну ситуацію. Остання зводиться не тільки до виведення принципів розуміння міри такого поєднання, але й до розуміння реальних процесів та змін, які відбуваються як в окремих культурах, так і у явищі всесвітньої культури як такої. Ідеться про феномен взаємотрансформації культур, що відбувається в сучасній історії і який, на мій погляд, не мислиться у відповідній системі категорійних координат. Так, в історії філософії та в теорії культури співвідношення різних типів культур розглядалося в кращому випадку на рівні їх взаємовпливу чи, як висловлюється сучасний російський філософ В.Біблер, на рівні діалогу. Існуючі дослідження в цьому ракурсі досить багатоманітні та численні¹.